

Betragtninger
over
Sielens Udødelighed
af
Johan Ernst Gunnerus, D.

Legemet og Materien virker bestandig paa en nødvendig Maade (a.) Naar Vinden blæser i Seilene, saa kan den ikke virke anderledes og dens Virkninger i og for sig selv ere lige saa nødvendige, som Bevægelsen i et Uhr eller en anden Maskine. Samme Bestaaffenhed har det med Menneskers og Dyrs Legemer og alle deres indvortes Dele; for saa vidt et frit
Væ

(a.) Necessitate physica, som dog bestaaer med contingentia absoluta & objectiva mundi corporei i Henseende til dens Virkelighed og Virkninger.

Bæsen (a.) har intet dermed at bestille og Virkningerne staaer ikke under dets Regimente.

Og hvad Under? da vi veed, at alle Dele af denne synlige Verden, og alt det, der er en Deel af Materien, og et Legeme, er bundet til visse Love, hvilke de ikke kan overtræde, saa som vi overtræde de Sædelige. Naar et Legeme engang begynder at bevæge sig, saa maa det blive ved, og kan ikke holde op, eller forandre sit Løb, naar der ikke er nogen udbortes Aarsag, som forvolder saadant (b.) saa at dette bliver en uforanderlig Lov, Legemet og Materien maa iagttage i alle sine Bevægelser. Ja man maa ikke tænke, at dette gielder allene om den grove Materie i Verden: Nei ingen Materie er saa fin, at den jo ogsaa har sine Love, den i sine Virkninger maa rette sig efter, og at den jo virker paa ligesaa nødvendig en Maade, som de allerstørste Legemer og den allergroveste Materie.

Hvo veed ikke, at ligesom Støvet og Sole-Grandet, saa har og Vand og Damp, Ild og Røg, ja selv den subtile og usynlige Luft sine Love, de ere bundne til, og at de alle

(a.) Ens vel simpliciter vel (uti bestia) secundum quid liberum.

(b.) Metaph. §. 275. Pag. 251.

alle virke paa en nødvendig Maade? Hvor vil man da, jeg vil ikke sige: med Grund; men med ringeste Skin af Grund, paastaae, at ikke enhver subtil eller fin Materie har sine Love, den maa, paa en nødvendig Maade, rette sig efter i sine Bevægelser og Virkninger? Jeg slutter heraf, at ingen Materie, intet Legeme har noget, der med Rette kunde kaldes en Slags indvortes Frihed (a.), hvorefter ved det kunde bestemme sig selv, til sine Virkninger, begynde, fortsætte, forandre, opsætte, forhale og ganske efterlade de samme, saa at de med Føie kunde siges at staae fuldkommen i Legemets og Materiens Magt, at den kunde (b.) lade hvad den gjorde, og gjøre hvad den lod, og det paa samme Sted og til samme Tid, uden nogen udvortes og indvortes drivende eller uimodstaaelig og nødvendig Aarsag. Skulde jeg da vel fare vild, naar jeg paastaaer, at et hvert Legeme, enhver, end og den allerfineste Materie, er et nødvendigt Væsen (c.), som bliver paa en uimod-

(a.) Libertas a necessitate (interna physica.)

(b.) Physice.

(c.) In Oppositione ad ens liberum & arbitratum sc. strictè spontaneum; nam in oppositione ad ens contingens absolute, intrinsecus & objective tale nulla pars mundi est necessaria (per Metaph. §. 232.)

uimodstaaelig Naade bestemt til alle sine Virkninger (a.)

Ganske anderledes er ikke allene alle Fornuftige, men endog alle tænkende Væsener beskaffene; thi Tænkerne er der altid en Slags Frihed ved, om ikke bestandig den ædle Frihed, som fornuftige Væsener eller Aander have frem for de ufornuftige Dyr, saa dog altid en Frihed fra uimodstaaelig indvortes og udvortes Evang og Nødvendighed (b). Naar man tænker, saa drives man ikke dertil, som Vandet driver Møllen, og jeg er vis paa, at det er ikke det samme, naar et Menneske bestemmer sig til at tænke, som naar Uret trækkes op, og at der i Henseende til Nødvendigheden og Evangen er stor Forskiel paa et Menneske, der stiller Betragtninger an over vigtige Ting, og et Seierverk, der slaaer Tolo.

Vor første Læremæster i Verden den usvigelige Erfarenhed, kan noksom overbevise os derom, naar vi kun ikke ere ganske forblindede, forvildede og af daarlige Indbildninger og forudfattede Meninger saa aldeles indtagne, at vi ikke mere ere i Stand til

(a.) Et ex intimis philosophiæ & metaphysicæ principiis fort Beviis kan læses i min Metaphysic S. 269.

(b.) Som kaldes Arbitrium og jeg i min Nat. og Folk. Ret. for Kortheds Skyld har kaldet Vilkaar.

til at give rigtig Agt paa det, vi erfare. Vi begynde mangan Gang at tænke paa visse Ting, men Erfarenhed lærer, at saa snart vi ville, holde vi igien op, og begynde at tænke paa noget andet. Vi begynde igien, naar vi ville, at tænke paa det forrige. Vi holde denne Tanke ved lige saa kort og saa længe vi ville. Man vil undertiden ved de stærkeste Aarsager bevæge os til at overveie og betragte en Ting udførlig, at ligne den med andre, at give Agt paa dens Forhold derimod, og at slutte deraf videre, men vi mærke vel, at de Aarsager, man søger at bevæge os ved, ere noget ganske andet, og virke hos os paa en anden Maade, end Drivefiæren i et Uhrværk. Vi giøre og lade hvad vi ville.

Alle vore Tanker have vel ligesom vore Begieringer og vor Billie, deres Love, de maa iagttage. Men det staaer til os, om vi ville tænke paa en vis Sag eller ei. Tankerne ere adskillige, og vi have ofte Ballet. Nu have vi Fornemmelser ved en Sands, men det staaer ofte i vor Magt, at undertrykke denne og i dens Sted at opvække en Anden. Have vi ikke Lyst længere at see paa visse Ting, eller at bruge en af de andre udvortes Sandsfer, saa begynde vi at indbilde os noget, og at forestille os fraværende Ting,

og denne Forandring staaer ofte til os, f. E. naar vi faae Lyst til at tænke med en Milton, Des Fontaines, Holberg og Klopstock, og i Tankerne at skabe nye Verdener. Nu begynde vi at ligne Ting med hinanden, at stille os for deres Lighed og Forskiel, og at tænke efter Videts og Skarpsindighedens Love, og naar vi, som have Fornuft og Forstand, ville, saa begynde vi at tænke efter de Regler, som ere foreskrevne Fornuften og Forstanden, og altsaa staaer det ofte til os, hvad for en Lov vi ville tænke efter, og hvor længe vi have Lyst til at tænke derefter. Men ganske anderledes har det sig med Materien, som slet ikke kan virke anderledes, end den gjør. Det er altsaa en uomstødelig vis og afgjort Sag, at et hvert tænkende Væsen har en Slags Frihed i at tænke, i det mindste Frihed fra en indvortes og udvortes uimodstaaelig Tvang og Nødvendighed, hvilken Frihed fornemmelig ytrer sig i Opmærksomheden og Overveielsen eller Reflexionen.

Da nu enhver Materie er et nødvendigt Væsen, som bliver paa en uimodstaaelig Maade bestemt til alle sine Virkninger og har ikke den nu beskrevne Frihed i at virke, som tilkommer et tænkende Væsen; saa seer man ind, at Materien og et tænkende Væsen har ganske stridige væsentlige Egenskaber,

ffaber, og at det ene slet ikke kan være det andet (a.) Man maatte og være meget fremmed og ubevandret i Vidensffaber, naar man ikke tillige deraf indfaae, at ikke engang Guds Almagt er i Stand til, at begave Materien med en tænkende Kraft; thi Guds Almagt har med Ting at bestille, men en tænkende Materie er intet andet end et blot Hierne Spind og en Uting. Er et tænkende Væsen ingen Materie, saa maa det være et immaterielt og simpelt eller enkelt Væsen, hvilket ikke, som Materien, bestaaer af virkelige Dele, hvoraf en er uden for, og hænger sammen med den anden: Og et saadant Væsen kan slet ikke undergaae, dersom ikke Guds Almagt skulde gjøre det til intet (b.)

Men skulde vel Guds Almagt nogensinde gjøre saadanne Skabninger aldeles til intet, som han har frembragt til sit Navns Ære og de fornuftige Creaturers Lyksaligheds For-

(a.) At Materien ikke kan tænke bevises af mange andre deraf, at Tanker, Opmærksomhed, Reflexioner o. s. v. ikke kan være en Bevægelse i Naturen og forklares af Bevægelsens Love, saadant Beviis findes i enhver Wolfiansk Metaphysik, saa velsom i andre Wolfianernes og i sær Hr. Abbed Schuberts Skrifter.

(b.) Metaph. §. 174.

Tryk. Selsk. Skr. i. D.

B

Forfremmelse, som det sidste og høieste Diemærke af Skabelsen? Ingenlunde. Paa Guds Side maa det aldrig mangle, naar hans sidste Diemærke af Skabelsen ikke fuldkommen bliver til Side sat: Og det maatte man dog sige, om han gjorde de tænkende og i Særdeleshed fornuftige Væsener til intet; thi saa længe de ere til, kan de dog paa nogen Maade tiene til at forfremme Skabelsens sidste Diemærke; men, naar Gud havde gjort dem til intet, siden duede de til intet, og han selv havde tillige gjort Middeler til intet, som han havde frembragt til at erholde sit Diemærke. Hvo vil tænke saadant om den alvise Gud, da man anseer det for en stor Daarlighed hos et Menneske, der forkaster og forderver Middeler, han endnu kan bruge til et ypperligt og nødvendigt Diemærke og uden hvilke Diemærket ikke kan erholdes saa fuldkommen, som det sig bør og ellers mueligt var? Guds sidste Diemærke ved Verdens Skabelse maa erholdes i den aller største Fuldkommenhed, som mueligt er, og derfor kan Gud ikke gjøre et eneste immaterielt, end sige tænkende Væsen, til intet; thi ligesaa vel som det her i Verden visselig paa nogen Maade har forfremmet Guds sidste Diemærke, saa kan det og fremdeles i al Evighed dertil være og blive tienligt, ont ikke paa en, saa dog paa en anden Maade.

Om

Om end de Ugudelige, naar de i denne Tilstand skulde døe, og dog blive ved i al Eviighed, om de end, siger jeg, ikke, forfremme deres egen Lykfsalighed, saa kunne de dog i al Eviighed blive et Beviis paa Guds Almagt og Retfærdighed, og, som ulykfsalige Bredens Kar imod deres egen Villie og Hensigt, tiene til at herliggiøre Guds Ære, hans Magt og Retfærdighed: Og denne Herliggiørelse kan ikke andet end hielpe til at vedligeholde, stadfæste og forsøge de Saliges Frygt og Ærbødighed for den store Gud, i hvis Samfund deres Lykfsalighed allene bestaaer. Ja hine ulykfsalige Wanders evige Qual og Pine og Forvirrelse maa nødvendigvillige blive en stor Anledning og Opmuntring for de Salige, til at skionne ret paa sin Salighed, ret at føle og at smage den samme, saa at deres Begreb om den Lykfsalighed, de nyder, derved bliver klarere, deres Fornøielse livagtigere, ved at betragte deres Lykfsaligheds Lys i Ligning med de ulykfsalige Wanders evige og fæle Mørke.

De Ulykfsalige altsaa selv, som i dette Liv ikkun have arbeidet paa deres egen og andre Menneskers Ulykfsalighed, ligesom de ofte her i Livet imod deres Villie og Agt have maatte være et Middel i Guds Magtes Haand til at befordre Guds allerviseste Hensigt;

figt; saaledes kunne de og, siger jeg, i al Evighed tiene til at forfremme Guds sidste Diemærke og at befordre de fornuftige Aanders Lyksalighed. Skulde da vel deres evige Bedligholdelse være et ganske udueligt Middeld til en evig Lyksaligheds Forfremmelse? Og er den et got Middeld hertil, hvorledes kan da det alvise Bæsen, som finder saa stor Lyst i Lyksaligheds Bedligholdelse og Forsmerelse, som vil have Lyksalighed her og hisset forfremmet paa alle muelige Maader, og hvis Skyld det aldrig er, eller kan være, om der mangler Lyksalighed i Verden, hvorledes kan denne Gud, som altid udvælger de allerbeste Midler til sit Diemærke, og aldrig gjør noget, hvorved hans Hoved Diemærke skulde formindskes, hvorledes, siger jeg, kan han gjøre de ulyksalige Aander til intet, og saaledes selv forbolde, at de ikke mere og videre kunde befordre Skabellens sidste Diemærke (a.)?

Det

- (a.) Vilde man indvende, at Gud eftersom han søger saa stærkt at erholde Lyksalighed i Verden, skulde gjøre dem alle lyksalige; saa svares: 1.) Det har Gud i dette Liv søgt at gjøre, i Henseende til alle Mennesker; og det er ikke Guds Skyld, at de ikke alle blive evig lyksalige; See i det øvrige min Dissert. Confutatio Systematis fratrum misericordiae. 2.) Denne Indvending hører ikke egentlig hid, da jeg ikkun agter at bevise vore Sieles Udsdelighed. Men ellers faaer jeg i det følgende Anledning til at handle videre om denne Sag.

Det strider jo aldeles imod hans uendelige Wiisdom og følgelig mod hans fuldkomne Bæsen; Og hvorledes skulde det da vel kunne skee?

Skulde Gud lade sine fornuftige Skabninger og vore Sieler blive liggende i en evig dyb Søvn, eller i en Tilstand, som lignede de ufornuftige Dyrs, saa satte han dem jo selv i Omstændigheder, hvorudi de langt fra vare saa vel i Stand til at forfremme hans Ære og at befordre Lyksalighed i Verden, som om de beholdte deres Forstands, Fornufts og Friheds Brug, og en Erindring af de forbigangne Ting i denne Verden. I saadan stedsevarende dyb Søvn, eller hin fælske Tilstand var man hverken i Stand til, at blive lykkelig eller ulykkelig; thi begge Dele sætter Fornufts og Friheds Brug forud. Feilede der aldeles efter dette Liv Lyksalighed i Verden, saa feilede der alt for meget, og Guds Diemærke ved Skabelsen blev derved ganske forhindret, hvilket er urimeligt at tænke og altsaa kan det umueligt blive alle Aander, der skulle blive liggende i den omtalte evige dybe Søvn eller blive Bæsterne lige; thi nogle maa nødvendig blive fælske. Ja vi maa nødvendig have den Tilid til Guds Godhed, at han gjør saa mange af denne Verdens Indbyggere, som alvorlig

og ordentlig søge det, eller ikke modvillig forskyde hans Godhed, lykkelige, at han i denne Hensigt gjør alle fornødne Anstalter og at, han, naar de naturlige Midler ere utilstreffelige, ganske vist bringer overnaturlige tilveie. (a) Og disse lykkelige Aander kunde umuelig, efterdi saadant aabenbar vilde stride imod Lykkeligheids Natur, blive liggende i en evig dyb Søvn eller geraade i en fæist Tilstand. Det maatte derfor kun være nogle: og hvad for nogle skulde det vel være? uden de, som bestandig havde misbrugt Guds Godheds Rigdom, for hvilke Døden skulde blive en stedsevarende Søvn, eller hvilke skulde styrtes ned i en Tilstand, som lignede de ufornuftige Dyr. Men, omendskjønt disse, da de allerede af det blotte Fornuftens Lys med Bished kunne vide, at de aldrig skulde undergaae, vel tusend gange vilde ønske det; saa kan dog den blotte Fornuft lære dem, at der bliver intet deraf.

Naar disse Rebeller imod den Høieste Majestet beholde deres Fornuftes Brug, og
vide

(a) See mine Instit. Theol. Dogm. Cap. II. Proleg. og min Theodicée, hvor jeg har paastaet, at dersom Gud ikke havde seet forud, at alle onde Engle tilhobe havde villet forkaste alle de Frelsings Midler, som dem vare blevne tilbudne, at de og havde bekommet Frelsing, ligesaa vel som vi.

vide hvorfor de ere skilte ved al Lyksalighed: Naar de føle deres retfærdige Straf, fordi de have forhaanet Himmelen; og den onde Samvittighed foruroliger, pincer og plager dem for det Onde, de have gjort; saa er Guds Retfærdigheds Indsegl livagtigere trykt og at see paa dem, saa seer enhver bedre, hvor stærkt Gud hader Synden og hans Naades modvillige og haardnakkede Foragtere; og saaledes herliggjøres Guds Retfærdighed, og hans Navn meget mere, end om disse fortabte Syndere og Misdædere skulde blive liggende i en evig dyb Søvn, eller blive Bæsterne lige, og slet ikke føle til deres Straf, ikke skionne derpaa, eller vide, hvorfor de bleve straffede, og saaledes undgaae den vigtigste Straf.

Den største Lyksalighed, der kan holdes i Verden, som Gud saa ganske vist tillige med sit Navns Herliggjørelse (a) har havt til Hensigt ved Verdens Skabelse, dette Guds sidste og Hoved Diemærke udfordrer ogsaa noget ganske andet, end at de

B 4

skulle

- (a) Disse Evende Guds Diemærker ved Skabelsen, Guds Være og Creaturerne Lyksalighed i Almindelighed, maa slet ikke sættes imod hinanden, som jeg allerede i min Instit. Theolog. Dogm. in Theodicée og Dissert. Confutatio Systematis Fratrum Misericordiæ, saa vel som i min Metaphysik udsørlig har viist.

skulle evig sove, eller blive, saa at tale, til Fæe. De kunne mere befordre Guds ommældte Hensigt og Diemærke, i Henseende til andre Aander, som ere her og hisset, ved at beholde Fornuftens Brug, og ved at føle til største Forvirrelse, Samvittighedens Angst og Urolighed, Qual og Pine. Paa denne Maade, siger jeg, tiener de 1.) til at forfremme Guds Hensigt, i Henseende til de endnu her i Verden levende Mennesker, som den Forstilling om hines Qual kan bringe til Eftertanke og føre paa bedre Bei, da den viser dem Guds Retfærdigheds Strengthed, og maa nødvendig opvække hos alle estertænk-
 somme Mennesker en anden og større Frygt for Gud og hans Retfærdighed, end om de kunde troe, at de efter dette Liv, naar de havde tient Synden, og fyldestgjort alle Synder og Begierligheder, havde intet andet at befrygte, end en evig Søvn eller anden Tilstand, hvorudi ingen ond Samvittighed kunde martrere og pine dem. Og altsaa tiener hine Aander, naar de beholde deres Forstands Brug, og føle til Samvittighedens Nag, da, siger jeg, tiene de bedre til at opvække og formere Frygt og Erbødighed for Gud og hans Retfærdighed hos Menneskene i dette Liv, og derved mere at herliggiøre Guds Navn og at befordre Menneskenes Omvendelse, Dyd og Lyksalighed,

som

som Gud saa alvorlig søger. Men de tiene ogsaa 2.) meget til at stadfæste de fuldkomne lykkelige Aander i det Gode. Hvilken Indtryk maa ikke hines Dval og Pine, Angst og Forstyrrelse i Begyndelsen have gjort og bestandig og daglig herefter gjøre paa alle fuldkomne Aander i de lykkelige Boliger? Hvilke levende Begreb have de ikke derved faaet, og faae de ikke derved daglig om Guds Retfærdigheds Storhed, Syndens Uffnylighed og et Affalds aller største Farlighed og Ulykksalighed? Hvor hjælper ikke hines For dærvelse til at opmuntre alle Salige til aller største og helligste Frygt for Gud og til største Zver og Midkierhed i det Gode og Gud Behagelige? Hvor tjener ikke hines Ulykksalighed til at gjøre disses Lykksalighed stor? Hines Angst og Bedrøvelse gjør disses Glæde livagtigere. Hines Uroe og Forvirrelser befordrer disses stolte Fred og Roe, og ligesom Skyggen forhøier Lyset og sætter det i større Klarhed, saaledes forhøier og hines Ulykksalighed disses Fortrin og Herlighed. Naar de betragte hines imodsatte Ulykksalighed, saa skionne de bedre paa deres egen Lykksalighed, og deres Begreb derom og om Guds Godhed imod dem bliver derved livagtigere og mere levende. Dette forsøger naturligviis deres Fornoielse og følgerig deres Lykksalighed. Bliver da ikke ogsaa saaledes i

Verden Guds Hoved Diemærke ved Skabelsen forfremmet, naar saa vel hine Ulyksalige, som alle andre Aander beholde bestandig deres Fornuftes Brug og altsaa det Liv, som passer sig best paa Aander (a) der have Forstand og frie Villie (b)? Og hvorledes skulde vel Gud kunne sætte dette sit Diemærke til Side eller gjøre andre Anstalter, end dets Erholdelse kunde udfordre.

Vi vide altsaa vist af den blotte Fornuft 1.) at alle Sieler og Aander ere immaterielle Væsener (c), 2.) at de aldrig kunne undergaae uden Gud selv gjør dem til intet, 3.) at Gud saadant aldrig kan gjøre; men at alle fornuftige Sieler og Aander maa leve i al Evighed, og det, som Aander, med deres Forstands og Fornuftes Brug forsynede.

Om

(a) Vita Philosophice Spiritualis.

(b) Man maa ikke tænke at jeg i det Foregaaende sætter forud af Skriften den Lære om Himmelen og Helvede; thi jeg undersøger kun, som Philosoph, alle muelige og optænkelige Tilfælde, og viser, at alle Aander, i hvad Tilstand de end efter dette Liv monne komme, maa leve bestandig som Aander.

(c) Det har jeg og beviist om de første Grund Væsener i den synlige og materielle Verden, og saadant imod alle Indvendinger af Mathematiken og andre Videnskaber forsvaret i min Metaphysik. P. 210. 199.

Omendffiont derfor alle levende skabte Ting formedelst deres tilfældige (a) Natur (b) ere i og for sig selv dødelige (c), og ingen uden Gud besidder en absolut Udødelighed (d), saa Doer dog aldrig nogen Aand eller fornuftig Siel, og enhver er, i Henseende til Guds Wijsdom og hans sidste og høieste Diemærke, udødelig, og det med en Udødelighed, som passer sig best paa en Aand (e), saa at Skriften og den sunde Fornuft, saa vel herudi, som i alle andre Ting paa det nøieste stemmer overeens med hinanden (f).

Men de ufornuftige Dyrs Sielse, maatte maaskee nogen spørge, hvad har de vel for en Skiebne at vente? Da jeg har beviist, at alle tænkende Bæfener ere immaterielle, saa Kan jeg ikke andet end slutte deraf, at disse Sielse som tænkende Bæfener, ogsaa ere immaterielle. Det er og farligt at nægte denne Sandhed; thi nægtes den, saa lader vi os selv

(a) Contingens.

(b) Metaphysik. §. 232.

(c) Metaph. §. 319.

(d) L. c. §. 559.

(e) Conf. Metaph. §. 321., 322.

(f) See Instit. Theol. Dogm. §. 80. P. 372. sq. §. 434. sqq. og min Diff. Theol. inaug. de Exsistentia & possibilitate resurrectionis mortuorum.

felv frivillig berøve de Fornuftens Baaben, hvormed vi skulle bestride dem, der nægte vore Sieles Immaterialitet. Vi bevise jo dette sidste deraf, at vore Siele ere tænkende Væsener, og altsaa vil en Materialist ikke tilstaae os vor Slutnings Rigtighed, dersom vi ikke tillige tilstaae, at ufornuftige Siele, saavel som de fornuftige, ere immaterielle; og det kunne og bør vi uden al Fare tilstaae. Naar vi have sagt A, faaer vi og sige B.

Ere Dyrenes Siele immaterielle, saa kunne de ikke undergaae, dersom ikke Guds Almagt gjør dem til intet, og at Gud skulde gjøre dette, have vi ingen Aarsag til at troe; thi i dette Liv have de viist, at de kunne paa en eller anden Maade tiene til at befordre Guds vise Hensigt ved Skabelsen; og hvis de det ikke kunde gjøre, vare de aldrig blevne skabte (a). Hvorfor kunne de da ikke ogsaa, naar deres Liv her i Verden har Ende, fremdeles befordre Guds allerviseste Hensigter, efter hans behagelige og for os skjulte Villie? Og hvoreledes skulde da Guds Wiisdom tillade, at de bleve giorte til intet? Men, saasom Tingenes Væsen ere i demj uforanderlige (b) saa blive de i al Ewigbed, i hvor stor Fuldkommenhed

De

(a) Metaph. §. 576. og Instit. Theol. Dogm. §. 76. P. 364. sqq.

(b) Metaph. §. 112.

De end skulde erholde, ufornuftige Sieler og kunne følgelig aldrig blive deelagtige i Lyksalighed eller Ulyksalighed, eller den Udødelighed, som jeg har beviist at tilkomme alle Aander og fornuftige Sieler; thi saadan Lyksalighed og Ulyksalighed og en Aands Udødelighed, sætter Fornuft, Frihed (a) og Samvittighed forud, og disse Egenskaber have ikke de ufornuftige Sieler (b). En Aands Udødelighed er altsaa en Ypperlighed, som vore Sieler have frem for alle Ufornuftige (c).

Saaledes lærer Philosophien os, og aldrig kan nogen Philosoph, der fortjener dette Navn, lære os noget andet, saa længe han

(a) Libertas simpliciter sic dicta.

(b) Spørger man, hvor skal da disse Dyrenes Sieler være i den anden Verden? saa svares, at man bør lade deres alvise Skaber sørge derfor. Ellers tvivler vel slet ingen paa, at der jo og bliver uendelig mange Millioner andre immaterielle ikke tænkende Væsener (elementa, motus corporum constitutiva) tilbage i Verden, om end den hele synlige Verden (quod ad accidentalialia) undergaaer: og ligesaavel som disse, kunne og Dyrenes Sieler, finde Sted i Verden.

(c) Hvad den Indvending angaaer, som man gjør af Salom. Præd. III. 19. Iqq., saa har jeg igien drevet den samme i en anden Betragtning, som og kan læses i denne Første Deel af vort Selskabs Actis.

han vil følge den sunde og sande Philosophie, gjøre sig tydelige og rigtige Begreb om Tingenes Natur og har lært at slutte og slutter tillige virkelig, som det sig bør af Tingenes Natur og væsentlige Hensigt. Men hertil udfordres sandelig, foruden et got naturligt Begreb, mere end at være Historicus, Statist, Publicist, Pandektist og at kunde gjøre et artigt Vers, ja mere end at have læst en Croufaz, en Lotke, en Voltaire og en Buffier. Man maa ret være stærk i Logik, Metaphysik, forstaae desuden flere andre Ting grundig, endda gjøre hvert Skrit, man gaaer frem, med Frygt og Forsigtighed, at man ikke skal snuble og falde og tabe Sandheden eller til Philosophiens Banære sælge i dens Navn alt for dristige Indfald og aldeles ugrundede Tanker for den rene og dyrebare Sandhed, vel betænkende, at vi i Folge af den blotte Naturens Lov, bør være ansvarlige for al den Skade og Fordærvelse, vi ved vore utidige og umodne og ofte letsindige Fornuftigheder forarsage hos andre ensfaldige og ei noksom oplyste Mennesker. Men ikke desto mindre har der altid været og opstaaer endnu daglig en og anden af saadanne Folk, som enten ikke have naturlig Evne og Bequemhed nok til Philosophie eller ikke have Tid og Eyst til at legge sig retskaffen derefter og at fremlede alle Ting af sine ægte Kilder,
 eller

eller og ere saa fordybede og forviklede i Beraden, saa indtagne af forudfattede Meninger og søde Drømme, at de ikke mere kunne see Sandheden: Disse, siger jeg, naar de kun faae saadant lystigt Indfald, betænke sig ikke længe paa, at hænge et philosophiskt Skildt ud og at philosophere, om det end skulde skee, paa Fornuftens egen Beføstning, og, da de ikke ere i Stand til at gjøre sig berømte nok ved grundige Undersøgninger, eller mærke undertiden en Aandens fattigdom og Mangel paa andre flygtige Indfald, saa søge de at staae sig til Riddere paa den sande Philosophie og Theologie tillige. De synes at det er alt for almindeligt og gemeent at tænke med Hoben, og at de ikke noksom kunne give deres Forstands formeente Styrke, o store Svaghed! tilkiende, om de philosopherede med andre berømte Philosopher, omendskjønt disse havde en Tusind Gange rigtigere og fornøftigere Philosophie paa deres Side. Derfor, paa det at de efter deres Tanker, kunne vise, at de ere Aander af en høiere Rang, opfyldte med en nye Wiisdoms Aand, som seer videre og dybere ind i Sagen, end andre, saa arbeide de paa at bringe noget frem, som kan synes for Ukyndige at være noget nyt, og hvorved de indbilde sig at kunde vise, at de ere klogere end alle andre. Men hvorudi bestaaer da denne deres Wiisdom, som

de

de vel, o Majestetiske og forfærdelige Gud, som kan bevæge Himmel og Jord, skulde du vel lade dig ustraffet spotte? som de vel, siger jeg, undertiden tør foregive, o Daarlighed! at have faaet. Jeg bærer ved at skrive det: Heroven i fra. Hvorudi bestaaer da denne Wiisdom, hvorved de indbilde sig at være himmelske skinnende Lys for den vildfarende og i Mørket liggende Verden? Hvorudi skulde den vel bestaae? Parturiunt montes. Men hvor nedrigt bliver nu ikke det i alle Forstandiges Dine, som man holdt for saa stort, saa høit og sublimt? O hvor forraader nu ikke denne Wiisdom sig selv, at være jordisk og her neden i fra? Den bestaaer i slet intet andet end i noget opfugt Lsi, som de have lært af de gamle Epicuræer, Sads Duccæer og deres Brødre. Hoved Lærdommen og Slutningen af den hele Philosophie er denne: Naar vi ere døde, saa er det aldeles ude med os. O en herlig Philosophie! en Philosophie som strider aabenbar mod al fund Fornuft og imod al Religion, ikke blot den aabenbarede, men end og den naturlige, og er bleven saa mange hundrede Gange grundig igiendrevet (a). Mit Niemærke af de i det Foregaaende giorte Betragtninger, have
og

(a) Hvo skulde ikke have læst Schuberts, Meiers, C. S. Millers, Youngs og mangfoldige andere lærde Mænds Skrifter i denne Materie?

og været med andre Sandheds Elskere af den blotte Fornuft at bevise, at saadan Lærdom er falsk og at enhver sand Philosoph kan og bør være fuldkommen overbevist om vore Sielens Udødelighed. Man er altsaa slet ikke ubillig mod saadanne ubillige Fritænkere og svage, skrøbelige dog efter deres Indbildning stærke Aander, som nægte vores Sielens Udødelighed, naar man igien nægter dem aldeles det af dem saa misbrugte og mishandlede ædle Navn af Philosoph; thi de vise klarlig, at de ere intet mindre end Philosopher.

Dette er en Sag, de ved deres egen Opførsel paa mangfoldige Maader bevise. De ere 1) ubillige i høieste Maade, i det at de nægte en Sandhed, som er saa dygtig beviist af Fornuften, saa tydelig fremsat i den hellige Skrift, (om hvis guddommelige Oprindelse de og kan og bør være overbeviste) og det, uden først at angribe og ved en grundig Igiendrivelse, at fuldkaste de Beviis man har af Fornuften; eller at bevise, hvilket de i al Evighed ikke skal være i Stand til at gjøre, at vor allerhelligste Religion ikke havde allerbeste Grundvold at staae paa; (a)

og

(a) See mine Institutiones Theol. Dogm. Cap. II. proleg. See og den berømte *Schuberti* og *Reuschii*

og derudi føre de sig op som en Fiende, der vil indtage et Land, men farer alle Fæstninger i Landet ganske forbie, og søger at undvige alle Træfninger, og forfuldt af mægtige og modige Hære, der for at faae Fred, har Lyst til at stride, skriger: Victoria! Er den en og anden blant disse Frietænkere, som lader sine Baaben see og synes at lave til Strid, saa er det ikke andet end gamle forrustede og elendige Baaben, de kommer frem med, og de have allerede, førend det kommer til en Hovedtræfning, taget Flugten, og saa ofte de paa nye lade sig see, blive de paa nye slagne af Marken, og tale og drømme dog bestandig om Seiervindinger.

Jeg vil dog en Gang endnu lade dem fremtræde i deres fulde Rustning og vise, hvor liden Styrke der er i deres formeente stærke Fornuftigheder, naar de blive nøie undersøgte og prøvede. Det hedder f. E. a) Sielen kan ikke forklares eller defineres. Sølgtelig er den et blot Hiernesvind og en Chimère. Jeg erindrer mig at have læst denne og flere Indvendinger, saavel hos andre, som især hos en Voltaire i en
 Af

Reuschii Introd. in Theol. Revelatam og Ditton von der Wahrheit der christlichen Religion aus der Auferstehung Jesu Christi, og mange foldige andre.

Afhandling om Sielen, som staaer udi Amusement Litterair. Men hvormeget end en Voltaire og andre bryste sig deraf, saa er dog Slutningen saa slet, som den kunde være. For det Første. Hvo i al Verden vil tilstaae Voltaire eller andre, at Sielen ikke kan defineres? Jeg definerer den ved et Tænkende og i visse Maader frit Væsen (a), som er væsentlig bestemt til at være i Forening med et organisk Legeme. Jeg siger ikke, den skal bestandig og uafsladelig være i Forening med Legemet; men at den er bestemt til at være i et Legem, saa at det slet ikke ophæver Sielens Væsen, at den naar den har nogen Tid været i Legemet, igien forlader det. Den kan og naar den bliver skilt ved det Legeme, den her i Livet har havt, faae et andet igien. Leibnizianerne paastaae, at den strap faaer et andet subtilt Legeme igien, og jeg har paa et andet

C 2

Sted

- (a) Ens Arbitrarium seu Spontaneum, et vilkaarligt Væsen; men i den Betydning, som det Endste: Willkührlich Wesen, tages udi; og skal være et Genus til ens liberum simpliciter tale, conf. Cæterum Metaph. §. 330. quod ad definitionem animæ, hvor det heder: Ens Cogitans (i. e. quod cogitare potest) & arbitrarium unioni cum corpore organico essentialiter destinatum vocatur anima.

Sted (a) vist, at Legemets Opstandelse er muelig, ja endog at formode efter det blotte Fornuftens Lys, om vi end aldrig vil tale om Skriften, som handler saa tydelig derom (b). Man maatte aldeles ikke forstaae den Talemaade: at være væsentlig bestemt til Foreening med et Legeme; naar man vilde slutte deraf, at Sielen aldrig kunde skilles ved sit Legeme; thi Meeningen af Talemaaden er ifkun denne, at Sielens vise Skaber har havt til Hensigt at sette den i et Legeme, saasom den, formedelst sit Væsen og sin Natur kan dertil være tienlig og besidder de Egenskaber, som et Væsen maa have, der skal behoe et Legeme. Men endskiønt den kan tiene hertil, saa kan den dog ogsaa tiene til at være uden Legemet, naar saadant skulde behøves. Madens væsentlige Hensigt er, at den spises; men enhver veed uden min Erindring, at der er adskillige Ting deriblant, som man kan bruge, om man vil, til anden Nytte. Enhver veed, hvorfor man gjør Knive og Saxe, og hvorudi deres væsentlige Hensigt bestaaer. Men enhver veed og, at de kan bruges paa andre Maader. Jeg har paa adskillige andre Stæder i mine Skrifter sagt, at en Siel er et tænkende Væsen,

(a) In Diss. Inaug. de Exsistentia & possibilit. Resurrect.

(b) Vide l. c.

Væsen, som henegner eller refererer sig til et organiskt Legeme; og denne sidste Definition forstaaer jeg ikke anderledes end den Første. Synes man det er for lidet sagt om Sielen, dens Natur og Egenheder, saa kan man lettelig faae en temmelig stor Bog, som handler blot om denne Sag, naar man vil føie hertil og udførligere forklare §. 330:482 i min Metaphysik om Sielene, §. 296:327 om Aanderne, og §. 169:175 om Monaderne i Almindelighed. Synes man, Sielen, som et simpelt og enkelt Væsen, kan ikke fattes af Indbildningskraften, saa bør man betænke, at Indbildningskraften har kun med de materielle Ting at bestille, som enten ganske eller til Deels falde i Sandserne, og at det er Forstandens Verk at forestille sig immaterielle Ting, at Indbildningskraften heller ikke kan forestille sig Gud, eller de Monader og Grundvæsen, hvoraf Materien og den synlige Verden tilsidst er sammensat (a). Men vil man da endelig forstille sig Sielene ved sin Indbildningskraft, saa kan en af vore Tidens største Philosopher, Herr Hofraad Daries i Jena lære een det, hvor:

§ 3

(a) Ja, Indbildningskraften er ligesaa lidet i Stand til at forestille sig abstrakte Sandheder og entia universalia, som entia simplicia & immaterialia; men hvo vilde derfor sige, at alle abstrakte Sandheder vare umuelige og urimelige.

hvorledes det best lader sig gjøre, og var det dog tusende Gange bedre, at antage hans Meening i hans Metaphysik (a) om Sielene, end at være Materialist, og at slaae sig til Lucretii Partie. Synes man Sielene ere ikke solide nok, saa maae man vel overveie, at deres Soliditet kan ikke bestaae i andet, end i deres Kraft og dens Styrke; thi det var overmaade ubilligt at forlange, at de som immaterielle Væsen, skulde have den Soliditet, som i Naturtæren tillegges Materien og Legemerne (b). Synes man, at Sielene, formedelst den dem med rette tilfagde Simplicitet og Immaterialitet ere umuelige, saa maae man betænke, at Gud er ogsaa et immaterielt Væsen, og at Sielens Immaterialitet forhindrer ligesaa lidet dens Muelighed, som de andre Monaders Simplicitet, som ere Materiens første Deel, skulde gjøre dem til umuelige Ting. Jeg veed derfor slet ikke, hvad Voltaire og andre vil have, naar de vægte, at vi have et Begreb om

(a) Hvor Monaderne tillegges *extensio non vera & realis*, sed *Imaginaria Mathematicorum*, Conf. meae Instir. Metaph. §. 171.

(b) Ellers har jeg dog viist i min Metaphysik §. 257, 265. fqq. at andre Monader kan udgøre et solid Corpus, hvilket dog ikke gielder om Sielene, som formedelst deres Spontaneitet ikke kan cohærere, saasom *Partes Corporis*.

om Sielen, og jeg er vis paa, at dersom han havde lagt sig saa stærkt efter Metaphysik, som efter andre smukke Videnskaber, han da havde filosofieret ganske anderledes om Sielen end han gjør.

Sor det Andet slutter man og ganske urigtigt af det, man falskelig har taget an og lagt til Grundvold. Hvorledes vil de dog bevise, at alt det, man ikke har fuldkommen tydelige Begreb om, og som man ikke kan see lige til Grunden i, er en Chimére? Hvor mange tusende Ting ere ikke endnu skjulte for vor indskrænkede Forstand, endog i adskillige Væsener, som henhøre til den synlige Verden, om hvilke vi dog vist vide at de ere til? Hvor tør vi da slutte saa overmaade slet og urigtigt, at alt det vi ikke seer tydelig ind og ikke kan definere, er ikke andet end et Hiernespind og en Chimére? End og alle Naturkyndige ere i stand til at igiendrive saa slet og ilde grundet en Meening.

Det heder fremdeles b) at Sielen retter sig efter Legemet i alle Stykker. aa) Sjørend et Menneske blev født til Verden vidste Sielen slet intet af sig selv at sige, og husker ikke siden, hvorledes det gik hende tilforn. bb) Sielens Kræfter vore med Legemet, er i Barndommen

barnagtige, i Ungdommen muntre og fyrige, i Manddommen stærke, og tager af med Legemet i Alderdommen. cc) Den sover med Legemet, og dd) tager Deel i Legemets Sygdom og Svækkelse, og er svag og skrøbelig med Legemet. Sølgelig undergaaer den med Legemet, ret ligesom et Lys udslukkes. Men denne Befæstning er ikke saa stærk, som man mæener. Jeg tilstaaer aa) at Sielen vidste intet af sig selv at sige for et Mennesses Fødsel, og kan ikke erindre sig, hvad der har hendet hende til den Tid. Men for det Første, hvad følger vel deraf? intet andet, end at dens Kraft var endnu ikke den Gang saa styrket og befæstet, som den siden er bleven, efter at den har videre, saa at tale, udviklet sig med Legemet. Men hvo vil slutte fra denne Sielens Tilstand for Fødselen til dens Tilstand efter Døden, og paastaae at den efter Døden maae vide ligesaa lidet af sig selv, som den vidste for Fødselen? Har vi da her lige Tilfælde i alle Maader, saa at vi sikkert kan slutte fra det ene Fald til det andet? Ingenlunde. Hvo skulde ikke indsee den mægtige store Forstiel, som her finder Stæd? For Fødselen var Sielens Kraft endnu ikke saa stærk, at den var i Stand til at mærke ret paa sig selv og andre Ting, men det er den siden bleven, efter at den har øvet sig

sig i at tænke. Man betænke dog, hvor meget stærkere og fuldkomnere et Menneſkes Siel er bleven, naar han døer, efter at han her i Livet allerede har begyndt at bruge sin Fornuft og Forstand (a): Hvorledes kan man nu med Skin af Grund ſige, at denne fuldkomnere Siel maae være lige ſaa ſkrobelig efter Døden, ſom den var for Fødselen i

(a) Hvad ſmaa Børn angaaer, ſom døe, før end de komme til deres Forſtands Brug, ſaa har det, naar vi ſpørger den blotte Fornuft ad, ſtorre Vanſtelighed med deres Sielens videre Evolution efter Døden, end med andre Menneſkers Siel, ſom ved Døelse allerede have styrket og forøget deres Kraft i at tænke. Men der kan dog ingen viſe Tingens Umuelighed, da de ſmaa Børns Siel har dog allerede i dette Liv, i hvor ſpæde end Børnene ere naar de døe, begyndt at faae klare Fornemmelſer (Senſationes) og den Evolution derudover tillige taget ſin Begyndelſe, ſom udfordres til at begynde at tænke; hvilken ſiden, Døden uagtet, kan forſettes og bringes til ſtorre Fuldkommenhed; thi jeg viſer i det Følgende, at det er ſlet ikke urimligt, at Sielene blive ved at tænke efter vores Død. Desuden har jeg, i det Foregaaende beviiſt alle menneſkelige Sielens Udsødelighed og denne udfordrer det nødvendige, at endog alle Børns Siel maa, efter Døden, komme til deres Forſtands og Fornuftes Brug, for hvilken Sag man bør lade den Gud ſorge, hvis ſidſte og høieſte Døds mærke udfordrer alle menneſkelige Sielens Udsødelighed.

sin ufuldkommenste Tilstand, da dens Kræfter endnu ikke havde havt Leilighed til at udvikle sig, og den endnu aldrig havde tænkt (a). Denne Indvending er derfor ikke anderledes at ansee, end som en utidig Frugt af en slet Fornuftlære, f. e. saadan en, som Lokkes, der ikke underviser et Menneske rigtig og fuldstændig; hvorledes han bør slutte, og i Særdeleshed, hvorledes og i hvilke Tilfælde det er tilladt at slutte fra eet Fald til det andet. Den store Leibniz philosopherer aldeles tvært imod disse formeente Viise. Han slutter saaledes: Saasom Sielens Tilstand efter vor Fødsel forholder sig til dens Tilstand for Fødselen, saa forholder sig og dens Tilstand efter Døden til dens Tilstand for et Menneskes Død. Nu er Sielens Tilstand efter Fødselen bleven fuldkommere end den var for Menneskets Fødsel, i det at den siden fik alt klarere og klarere Begreb, og vorte i Kundskab. Følgelig maae og Sielens Tilstand efter Døden blive fuldkommere end den var her i Livet, saa at den siden maae beskomme

- (a) Et er Cogitatio og et andet er perceptio nuda, mere obscura, omnis conscientiae expert. (See min Fornuftlære eller Artem Heuristicam Intellectualem S. 11.) Det er ikkun det Første, men ikke det Sidste, jeg nægter om Sielen for et Menneskes Fødsel. Ellers bør man og vide at gjøre Forskiel paa Perceptionem nudam og ideam obscuram (S. 48. Log.)

Fomine endnu klarere Forestillinger, end den har havt her i Livet. Lad nu være, at jeg ikke holder dette Leibnizes Bevlis, uden at tage andre Grunde til Hielp, for det Stærkeste, man har; saa slutter han dog ulige bedre end hine formeente Philosopher. For det Andet, omendskiondt Sielen ikke erindrer sig, hvad der gik for sig med hende for Menneskets Fødsel, saa kan man dog af Hr. von Leibniz lære, hvor den har været til den Tid, og, naar man ikke i alle Snykker skulde være tilfreds med den skarpsindige Leibnizes Tanker, saa kan man hos adskillige andre af de Nyere finde det, som er i stand til at fyldestgjøre en fornuftig Nysgierrighed, eller at stille den tilfreds (a).

At Sielens Kræfter bb) voxer med Legemet, kan jeg ogsaa gierne tilstaae, thi dette bringer den Orden med sig, som Gud har sat fast i Naturen, hvorefter en Siel i dette Liv skal udvikle sine Kræfter. Men hvo er i stand til at retfærdiggjøre den Slutning, man agter at gjøre deraf, nemlig: at Sielen og døer med Legemet? Skulde dette have sin Rigtighed, saa maatte man kunde sige, Ting, som
voxe

(a) Vide sis meas *Instit. Metaph. Psych. Rat. Med. III. De Origine & propagatione animarum* §. 467. sqq. p. 400-405. & *Theol. Dogm. §. 168.*

vore tillige i Kræfter, Døe og tillige. Men
 hov kan vel forsvare saadan Setning? Hvad
 er det vel, som gjør, at Sielens Kræfter fra
 et Menneſkes Barndom af, efter som Lege-
 met og dets Kræfter tage til, vore i Styrke?
 Det gjør naturligviis Dvelfen, og, naar
 Sielen kan have denne Dvelfe uden dette
 Legeme, vi nu har, efter Døden, saa kan
 og dens Kræfter efter Døden vore og Sielen
 blive ved at leve; thi der kan aldrig nogen
 dygtig bevise, at Sielen er saaledes bunden
 til dette forkrænkkelige Legeme, at den aldrig
 siden, naar Foreeningen imellem dem og Le-
 gemet var ophævet, var i stand til at tænke,
 allerhelst, naar den engang tilforn ved Hielp
 af Sandsernes Redskaber (a) havde begyndt
 at udvikle sine Kræfter. At Sielens Kræfter
 tager af i Alderdommen, kan man vel i visse
 Maader tilstaae, men for det Første maae
 man vel gjøre Forskiel paa Folk. Der ere
 nok af dem, der ere 70 Aar gamle og der-
 over, hvis Sielens Kræfter ere endnu stærke
 og muntre, og som ere i stand til at efter-
 tænke de skarpsindigste og dybsindigste Ting,
 og hos hvilke man end ikke kan merke nogen
 Svækkelse paa Sandserne og Hukommelsen.
 For det Andet, lad være, at Sielens Kræf-
 ter befindes hos mangfoldige gamle udlevede
 Folk at være svækkede, saa merker man dog
 hos

(a) Organa Sensoria.

hos mange, at, omendskiont Sandserne og Hufommelsen ere blevne svagere, ikke desto mindre deres Forstand, Fornuft og Færdighed i at tænke, og i at philosophere endnu er stor og ved god Magt. For det Tredie, hvoraf kommer den Svækkelse, som vi merker hos de Eldgamle, i Henseende til Sielens Kræfter? Bore Modstandere, som bestride Sielens Udødelighed, svare selv: af Legemet og dets svækkede Tilstand. Men just dette deres Svar tiener til at stadfæste Sielens Udødelighed, og er et Sværd man kan bruge imod dem selv; thi er Aarsagen til Sielens Kræfters Svækkelse at finde i det ved Alder svækkede Legeme, saa har man jo ret til at paastaae, at naar Sielen i Døden bliver skildt ved dette sit Legeme, den Aarsag tillige forsvinder, som ligesom tyngede Sielens Kræfter, eller lagde Baand paa den, at den blev forhindret i sine Virkninger. Hvorfor skulde da nu Sielen siden ikke faae sin Munterhed igien, naar den Aarsag man selv forregiver, til dens Seendragtighed i Alderdommen, falder bort? Den maa jo efter Døden, naar den har forladt sit Legeme, ansees som en Fugl, der har siddet længe i Bur og er nu kommen i sin Frihed igien, eller som en Fange, der har strøget Boldt og Jern af sig, og løber ubehindret bort.

cc) At Sielen sover med Legemet, kan vel og i visse Maader siges. Men mangen Gang, naar Legemet sover er Sielen meget flittig i at tænke og virke, ja estertænke dybsindige Ting og finder rede i det, som man tilforn ikke var i stand til at begribe. Man maatte intet vide af Drømmes Historie, naar man vilde nægte saadant, omendskönt jeg gierne tilstaaer, at det derfor ikke er altsammen sandt, der fortælles om Drømme. Hvor slet er ikke ogsaa den Slutning, vore Modstandere gjøre, naar det hedder: Sielen sover med Legemet. Døden er en Søvn. Følgelig sover Sielen og bestandig efter dette Liv. Hvoraf beviser de vel at Døden er en Søvn? Den hellige Skrift kalder den vel saaledes i Henseende til Guds Børn, som forlade denne Verden. Men enhver veed, at den ikke kaldes saaledes i egentlig Forstand, men ikkun i Henseende til Guds Børns Røe, Hvile og Befrielse fra al Verdens Nøie og Urolighed, og i Henseende til deres Legemers Ophold i Graven indtil Opstandelsen. Hvad de Ugudelige angaaer, hvorledes vil man bevise, at disse, naar de døe, saa vel i Henseende til deres Sieler, som i Henseende til deres Legemer, kunne siges at sove, og det bestandig til evig Tid? Hvad Ret har man da vel at slutte fra Sønnen til Døden slet hen? Der er vel en Lighed imellem begge, men og

en

en overmaade stor Ulighed; og alt dette uag-
 tet slutter man lige frem, fra det ene til
 det andet, uden nogen videre Undersøgning.
 Kan vel saadan uphilosophisk Opførsel paa
 nogen Maade undskyldes (a)? Sielen har
 ofte klare Forestillinger, naar vi sove. Lad
 da Døden være, hvad vore Modstandere
 falskelig drømme om, en evig Søvn. Hvor-
 for kan da ikke klare Forestillinger og Tanker
 ogsaa her i denne formeente Søvn finde Sted,
 i al Evighed? Vil man ubillig sige, det
 maatte da blive blot saadanne Forestillinger,
 som vi nu har i Søvne, saa maa man be-
 tænke for det Første, at og disse vare alle-
 rede nok i Stand til at quæle og pine de ugu-
 delige Sieler: For det Andet at Tilstanden
 her i Livet, og i det andet Liv er ikke den
 samme, og at man ikke kan bevise, at vi der,
 som her, skal sove. Desuden har jeg i det
 Foregaaende allerede beviist, at alle fornufti-
 ge Sieler ere udødelige og skal leve i al Evi-
 ghed som Aander, og til saadant Liv udfordres
 noget andet, end blot saadanne Forestilling-
 ger, som vi have her i Livet i Søvne. Man
 slutter fra Søvnen til Døden. Men naar
 en har sovet, pleier han at vaagne op igien.
 Hvorfor

(a) Den kommer blant andet deraf, at man ikke
 forstaaer sig ret paa principii reductionis Om-
 vendelse, hvori alt for mange tage feil. Vid.
 Art. Heurist. Intell. S. 169. 170.

Hvorfor slutter man da ikke paa lige Maade om Døden?

dd) At Sielen kan ofte rette sig efter Legemets Sygdom og den Uorden, der kan gaae for sig i samme, er heller ikke at nægte. Men dette er ikke noget almindeligt, hvorfor man dog giver det ud. Hvor mange Menneſker ere der ikke til, ſom i mange Aar ligge paa deres ſyge Seng, hvis Siel dog ikke deſtomindre er i ſtand til at eſtærtænke de vigtigſte Ting? Ja det hender ſig jo ofte, at Folk uagtet deres heſtige Sygdom lige indtil det ſidſte Dieblif, beholde deres Forſtands og Fornuſtes Brug. Hvad vil man da vel dømme om diſſe Sieler? Og overalt ſlutter jeg her paa ſamme Maade, ſom jeg gjorde tilforn, i Henſeende til Sielens Kræfter i et Menneſkes høie Alderdom. Naar Sielens Foreening med dette forkrænkelige og ved Sygdom ſvækkede Legeme i Døden bliver ophævet, ſaa falder den Forhindring bort, ſom indkrænkede Sielen, og ſiden kan den friere og bedre tænke end tilforn, og da Siel og Legeme, ſom jeg allerede i Forveien har beviift, ere tvende væſentlig forſkiellige Væſener, hvor ſkulde da Legemets Undergang drage Sielens Død eller evige dybe Søvn efter ſig? Man paaſtaaer vel at den Uorden og Forvirrelſe, der ved Døden gaaer for ſig i

Leges

Legemet, maae naturligviis bringe Sielen i yderste Forvirrelse, saa at den naar et Menneſke doer, maae blive ganſke føleſløs og uden alle Tanker, og der er efter diſſes Formeening, ſlet intet, ſom kan bevæge os til at holde for, at Sielen nogensinde igien ſkulde vaagne op, og komme til Eftertanke og Forſtands Brug: Men, lad være, at Sielen i det ſidſte Dieblik, naar Siel og Legeme ſkilles ad, efter Naturens Løb, ikke vidſte af ſig ſelv at ſige, og at den var i dette Dieblik tilmode, ſom et Menneſke, der daaner (a); ſaa kan den dog ikke deſtomindre komme til ſig ſelv igjen. Hvad er vel Aarsagen til Sielens Forvirrelſe midt i Dødens Dieblik? Man ſiger ſelv: den Forvirrelſe og Uorden, der i Døden gaaer for ſig i Legemet. Men naar nu Sielen er ſkilt ved ſit Legeme, ſaa kan dette ikke mere bringe den i Forvirrelſe eller vedligeholde nogen Forvirrelſe. Siden falder Aarsagen til Forvirrelſen bort, og naar Aarsagen dertil forſvinder, maa ogſaa

tillige

(a) See mine tvende Ligtaler, 1.) In wie weit die Furcht des Todes gegründet ſei? 2.) Daß kein Wahrer, Weiſer und Tugendhafter, als ein ſolcher, ſich für den natürlichen Tod fürchte: Hvilke findes i den Samling af mine tydfke Taler, ſom er trykt i Leipzig 1757.

tillige al Forvirrelse i Sielen forsvinde: og, hvorom alting er, saa kan Gud, som har alle fornuftige Sieles Udødelighed til Diermerke, ikke andet end indrette Omstændighederne saaledes, at Sielen, saa snart dens Forening er bleven opløst med Legemet, maa strax komme til sig selv, og begynde at tænke og at bruge sin Forstand og Fornuft igien.

Man læser ofte herimod den Indvending, at Sielen kan ikke tænke efter Døden, efter som den skal, i sine Tanker aldeles være bunden til Legemet. Men hvorledes vil man bevise saadan Indvendingens Rigtighed? Sielen beholder jo efter Døden sin tænkende Kraft. Hvorfor kan den da ikke tænke efter Døden? a) Lad være, som jeg dog slet ikke tilstaaer, at den efter Døden ikke kunde have udvortes Fornemmelser (a), saa har den dog flere Kræfter at virke med, end Sandserne. Den har jo desuden Forstand og Fornuft, Hukommelse og Indbildningskraft og mangfoldige flere Kræfter, og den har Frihed derhos, at den kan bruge hvilken af disse Kræfter, den vil. Man vil sige: Alle Tanker har deres Grund i en udvortes Fornemmelse (b). Men, jeg svarer, Sielen har jo allerede her i Livet havt saas
Danne

(a) Sensationes externas.

(b) Sensatione.

Danne Fornemmelser, hvorudi dens Tanker efter Døden tilsidst kan være grundede, og Indbildningskraften tillige med Hufkommelsen kan deraf tage Anledning at forsyne Sielen efter Døden med riig Materie paa Tanker og Slutninger. b) Der har aldrig nogen paa en uomstødelig Maade beviist, at Sielen nødvendig maa have et Legeme, for at bekomme udvortes Fornemmelser. En Siel kan virke umiddelbar i den anden (a), ja en Siel kan virke i Materien (b), og Materien igien i en Siel (c), og saadan Virkning kan jo forarsage en udvortes Fornemmelse i Sielen, saa at Sielen just ikke behøver at være bestandig foreenet med et Legeme, for at bekomme udvortes Fornemmelser. Man siger, at de omkringværende Ting store Mængde vilde aldeles forvirre en Siel med sine utallige mange Virkninger, naar der ikke var et Legeme eller Guds materielle Redskaber (d), som kunde indskrænke alle disse udvortes nærværende Ting, og forbinde dem til at virke paa en vis Maade og efter Haanden. Man siger dette vel, men man beviser det ikke, som en uomstødelig

D 2

(a) S. 463. Metaph.

(b) S. Cit.

(c) S. Cit.

(d) See min Tiigtale: In wie weit die Furcht des Todes gegründet sei?

lig vis Sag. En Ting kan være Sielen efter Døden nærmere og virke stærkere end den anden, og altsaa kan Sielen stille sig denne først, og siden den anden for, en efter den anden. Sielen har desuden Frihed og Magt til at merke stærkest, og give mest Agt paa en og anden af de nærværende Ting, og at drage sine Tanker og sin Opmærksomhed tilbage fra de andre. Den kan jo og, naar den vil, forandre Stedet og derved forekomme, eller unddrage sig fra adskillige Virkninger, naar disse skulde blive for mange og for stærke, og forhindre dens Fornemmers Klarhed og Tydelighed. (a). c) Vil man da endelig, at Sielen skal faae sine Fornemmelser ved et Legeme, kan man da ikke med Herr von Leibnitz tage an, at Sielen efter Døden faaer et subtile Legeme, eller en vis Diepunkt, saa at tale (b), hvoraf den kan forestille sig nærværende Ting i Verden. Saadan philosophisk antagen Meening eller Hypothese kunde ansees som uskyldig, ja i visse Maader, som beqvem for den blotte naturlige Fornuft til at forklare destobedre et og andet Stykke i den Lære om Aanderne, og deres Virkninger, og jeg har intet derpaa at sige, naar man i denne Henseende vil holde

(a) See samme Liigtale: In wie weit die Furcht des Todes gegründet sei?

(b) Schema s. typus Repraesentationum.

holde samme Meening for rimelig og sand-
synlig eller formodentlig (a). Ja man veed,
hvad vi Christne troe, og det ikke uden dyg-
tigt Beviis og grundig Overbeviisning, nem-
lig at vi alle i Opstandelsen skal faae vore
Legemer igien. Man betænker d) aldeles ik-
ke, at de Omstændigheder, vore Sieler
komme udi efter vor Død, ere saa ganske
adskilte fra vor Tilstand her i Livet, og at
man derfor er overmaade dristig, og kan al-
deles ikke undskyldes, naar man slutter slet
hen i alle Maader fra Sielens Tilstand her i
Livet, til dens Tilstand efter dette Liv.

c) Man beraaber sig endelig paa Guds
Godhed og Barmhiertighed, som man paa-
staaer, kan ikke straffe sine egne Hænders
Sierninger evig i Helvede, formedelst de
Ufuldkommenheder, som kunde hænge ved
dem. Men saadan Straf, der kommer ik-
kun over de Ugudelige, som ikke har villet
omvende sig her i Livet, rimet sig aldeles
med Guds grændseløse Godhed og Miskund-
hed; thi aa) har Gud her i Livet gjort alt
hvad man kunde ønske sig, ja, over alt det
vi kunde bede og forstaae, for at forfremme
alle Menneskers Lyksalighed, og at gjøre dem
alle, om de kun vilde, evig salige. Bliver
nu

D 3

(a) See min Disp. Inaugur. de Exsistentia & Pos-
sibilitate Resurrectionis Mortuorum.

nu nogen ulykfsalig efter Døden, faa har han ganske vift fig selv, fin herfkende Lyst til Synden, fin Modvillighed og Bantroe at takke derfor. Formedelst den blotte Arvesynd bliver dog aldrig noget Menneffe i den hele Verden virkelig fordømt. Der kommer altid Bantroe til og herfkende Synder, en uundfkyldelig Efterladenhed og Forsømmelse eller en modvillig Modstand mod Naaden, naar et Menneffe bliver evig ulykfsalig. Nu tilftaaer jeg vel, at alle andre Synder har deres Grund i Arvesynden, men hvo vilde vel derfor indbilde fig, at alle andre end og de groveste Synder og Laster ffulde, paa en uimodftaaelig Naade udfpringe af Arvesyndens Rilde paa den Naade, at alle grove Syndere og Misdædere ffulde i alle deres fkiendige Gierninger kunde anfees fomme, der i egentlig Forftand, maatte nolentes volentes følge Strømmen. Saadan Stoiff Nødvendighed vilde fstride imod vor Friheds og vore frie Gierningers Natur, og finder ligesaa lidet Bifald eller Medhold af Skriften, fom af Fornuftten. Desuden vide vi af Guds allerhelligfte Ord; imod hvilket den hele Indvending, jeg nu er i Begreb med at igiendrive, fornemmelig giores, at Gud formedelst fin uendelige store Naade og Barmhiertighed er beredvillig til at komme alle dem til Hielp, fom ville begiøe fig paa

paa den af ham selv foreffrevne Saliggjorel-
ses Bei, og han vil selv ved sin Naade og
sit Ord forekomme dem, og borttage alle de
Førhindringer, som deres fordærvede og i
Mørket liggende Natur maatte legge ham
og deres egen Førbedring og Salighed i
Veien. Det kommer kun an derpaa, at
vi ikke af Skiodesløshed og modvillig Efter-
ladenhed eller Ondskab støde Naaden fra
os, og forkaste de Midler, Gud befaler os
at bruge til vor Saligheds Førfremmelse.
Dømmer nu alle Retfindige og Fornuftige
selv, om Gud er Aarsag til noget Menne-
skes Fortabelse, eller om han er skyld deri,
at et Menneffe bliver fordømt! Skønner
selv alle J, som regner eder til de Biise i
denne Verden, om den Ufuldkommenhed
hos Menneffene, hvorfor de bliver evig for-
domte, er at tilskrive Gud, eller om den ikke
meget mere maa alene tilskrives Menneffet
selv (a)!

bb) Hvad vilde man da nu, at Gud
skulde gjøre mere end han har gjort? Man
svarer: Hans Godhed udfordrer det at for-
lade Menneffene al deres Synd, uden nogen
videre Omstændighed, eller at forløse alle

D 4

För-

(a) Om denne Sag har jeg ellers handlet vidtløftig i min Theodicée, som ogsaa findes bag i di min Theol. Dogm.

Fordømte af Helvede. Men a) da var Gud, om jeg saa tør tale, et ufuldkomment Væsen, og ikke den fuldkomne Gud, som han er, om han var ligegyldig mod al Synd, Ondskab og Ugudelighed i Verden, og han havde langt fra ikke retskaffen Lust til at befordre Skabellens sidste Diemærke, og at forfremme Lyksalighed i Verden, naar han vilde forlade alle Synder, som man siger, uden videre Omstændighed, og ikke alvorlig straffe det Onde og hans Naades Foragtere. Han er vel beredvillig til at forlade Menneskene alle deres Synder her i Verden, men han er Ordens Gud, og han vil, at alle skulle begive sig i den af ham selv i hans Ord foreskrevne Orden, om de ville gjøre sig Haab om at faae deres Synders Forladelse. Fortiene nu ikke alle de, som forhaane saadan Guds naadige Billie, Guds strænge Straf? Denne skal bevæge dem, som endnu leve her i Verden, til at tænke sig om betids, før end Naadens Dør bliver tilluft, paa det at de ikke skulle forhindre andre, som forarbeide deres Saliggjørelse retskaffen, ja, paa det at de og selv kunde søge alvorlig Naaden og blive lykkelige. Denne Straf bliver og for alle salige Aander, saasom jeg har allerede viist tilforn, en bevægende Marsag til at stadfæstes i det Gode, og at hade af alle Kræfter al Synd, og alt Affald fra Gud. Det

er

er altsaa Guds Godhed i at forfremme og vedligeholde Lyksalighed i Verden, som for- binder ham, saa at tale, til at straffe de stive og haardnakkede Rebeller imod Him- melen, som baade i Henseende til sig selv og andre, søge at forstyrre Guds allerviieste Diemærke, som er at befordre Lyksalighed i Verden: Og, hvo vil understaae sig til at negte saadan Retfærdighed i Gud? Hvad er det vel andet end at negte Guds Godhed og hans Wiisdom selv? O! et stort Beviis paa den mennekelige Forstands Ufuldkom- menhed og paa mange Fornuftigheders For- sængelighed! Hvorvidt kan dog ikke et for- nuftigt Mennecke gaae i Ufornuftighed, naar han for i Veien er indtagen af forudsattede Meninger, og hans Sindes Adspredelse, Urolighed og heftige Bevægelser tillade ham ikke mere at undersøge Sandheden upartist? Man giver sin Høiagtelse for Guds Godhed og Wiisdom tilkiende, men for at negte Guds Straf, negter man baade Guds Godhed og Wiisdom tillige, og stiller sig Gud for, som et Bæsen, hvilket bekymrer sig intet om Verden, og er aldeles ligegyldig imod sit sidste og høieste Diemærke, som han har havt ved Verdens Skabelse. Jeg kan al- drig ret forestille mig, at saadanne formeente Wiise have noget ret Begreb om Guds Ret- færdighed; thi de forvirre alt for ofte Ret-

færdighed i Gud med en Mands ufuldkomne Brede, ei betænkende, at Gud besidder ligesaa lidet Brede, som andre Sinds Bevæggelser i egentlig Forstand. Naar derfor Skriften, for at nedlade sig til vort Begreb og for at gjøre en Fuldkommenhed i Gud begribelig for os ved en Lignelse, taler om Guds Brede, saa bør man aldrig forstaae noget andet derved, end Guds alvorlige Villie til at straffe alle hans Lovs Overtrædere, alle hans Naades Foragtere, og alle dem, som søge at forhindre og gjøre til intet hans sidste og høieste Diemærke, som han har havt ved denne Verdens Skabelse.

Hvorledes b) beviser man, at Guds Godhed lader sig ikke rime med Helvedes Evighed? Man pleier at sige: en kort og hastig giordt Synd kan den gode og fromme Gud ikke straffe med et evigt Helvede, saasom hans Viisdom og Retfærdighed, maa altid nøie iagttage en rigtig Proportion imellem Synden og Straffen, hvilken de ikke kan begribe at være imellem Synden og et evigt Helvede. Jeg har vel ved en anden Leilighed udførlig besvaret denne Indvending (a). Dog maa jeg ikke desto mindre paa dette Sted kortelig vise, hvor lid-

Den

(a) In Diff. I qvæ Inscibitur Confut. System. Fratrum misericordiæ.

den Grund det har, som man saa ofte og saa stærkt beraaber sig paa. Det er aa) Tegn til en slet Indsigt i Naturens Lov, naar man fordrer, at der skal være et lige Forhold eller Proportion imellem Synden og Straffen i Henseende til Tiden, udi hvilken Synden begaaes og Straffen tilføies. En kan i en Stat begaae en Synd i nogle saa Dieblikke, og al Verden siger, han bør dømmes til et evigt Fængsel, eller, efter Misgierningens Beskaffenhed, længe pines og endelig aflives: og hvilken forunderlig Opførsel vilde det ikke være af en Dommer, naar han her brugte Tiden til den Maatestof, hvorved han skulde bestemme Misgierningens Ondskabs Grad og Straffens Størrelse? En i Naturens Lov kyndig veed meget vel, at det er ganske andre Ting, end Korthed og Længden af Tiden, hvorudi en Forseelse er begaaen, man maa see paa, naar man vil bestemme en retfærdig og billig Straf. Man maa f. Ex. see paa Folgerne af en ond Gierning, paa de bevægende Aarsager, man har sat til Side og syndet imod, og saa vel paa hines, som paa disses Mængde og Bigtighed. Man maa videre see paa Personens Gemyts Beskaffenhed, og undersøge om det er en blot Forseelse eller forsetlig Synd, han har begaaet, og mange andre Ting, som vilde falde for vidtløftig at opregne paa dette

Sted

Sted (a). Naar man ikke vil bygge sine Fornuftigheder paa Sand, og antage aldeles ugrundede Ting, saa skal man aldrig kunne bevise, at ikke en enkelt Synd, som et Menneſke begaaer, i og for sig selv fortjener en evig Straf. Nu begaaer Menneſkene ikke blot een, men utallige mange Synder. De synde saa længe de leve. Hvad Straf ſkulde da ikke saa mange Synder fortjene? Det vil intet ſige, naar man foregiver, at alle Synder maatte, paa denne Maade faae lige Straf; Thi der ere Grader i Helvede, og enhver faaer det, ſom han har fortjent. Betænk man nu derhos, at de Fordømte i Helvede synde i al Evighed, saa bør man ſaa meget mindre forundre ſig over, at de blive evig ſtraffede.

Man foreſtiller ſig bb) de Fordømtes Forløsning af Helvede, ſom muelig; men hvorledes vil man bevise dette? Naar deres Had imod Himmelen, ved deres Dval forøget, deres Forvirrelſe og Fortviølelſe og overmaade ſtore Sinds Udſpredelſe, deres Hierters Haardhed og Ondſkab bliver beſtandig ved, hvorpaa man ſlet ikke bør tvile: hvorledes ſkulle de da reddes? Vil man, at de nolentes volentes ſkulle, om jeg ſaa tør tale, ved Hals og Haar trekkes ud af Helvede?

Man

(a) See vollſtändige Erkl. des R. und B. R.

Man siger: De kunne jo omvende sig og søge Naaden. Men for det Første fordrer jeg Beviis. For det Andet har jeg allerede nyelig mældet, at man har slet ingen Aarsag til at troe, at de Fordømte skulde nogensinde komme paa bedre Tanker. For det Tredie, hvorledes skulde de forløses? Vi Christne ere forsikrede paa, at den al Verdens store Forløser, hvorved vi alle skulle blive salige, ikke nytter mere de Fordømte i Helvede, som her i Livet have foragtet og forhaanet den ved ham forhvervede og dem saa ofte her i Verden tilbudne Frelsing: Og alle Verdens Biise tilhobe skulle ikke være i Stand til at kuldkaaste vor Troes Grundvold, eller bevise noget andet. Gud har forordnet her i Verden sine Saligheds Midler for Menneffene, sit Ord og sine Sacramenter, og indsat Lære-Embedet, for at prædike her i Livet Omvendelse og Synds Forladelse, og at forrette Sacramenterne, paa det at Menneffene kunde bringes til Troen paa Christum, og stadfæstes derudi. Men hvorledes skulle disse Saligheds Midler komme dem til Gode, som ere i Helvede? Ikke alle, som ere der, have noget ret Begreb om Salighedens Midler, og have de end havt det her i Livet, saa er jeg vis paa, at det er bleven der overmaade formørket og fordervet. Og over alt, skal aldrig noget

Men-

Menneske bevise, at det i en hver Hensigt, er Gud mueligt, at redde og frelse de For-dømte af Helvede.

Saaledes see nu alle den forderbede og blinde Fornuftes stærkeste og høieste Beskæftninger ud! Det er altsammen at ligne med et Huus bygget paa Sand, som ikke kan bestaae, naar Stormvinde og Vandflo-der sætter an derpaa, ja naar en sund og upartisk Fornuft begynder ret at prøve Sa-gen, saa befindes alle deres Fornuftigheder ikke at være andet, end en Spindelvæv, som falder sammen og gaaer i tu, saa snart man rører derved: Og alle deres Indvendinger imod Sielens Udødelighed bevise intet an-det, end at de have ikke for Alvor begyndt at legge sig efter Philosophie.

De bevise fremdeles 2) at de ere intet mindre end Philosopher, i det at de søge at gjøre de helligste og fornuftigste Ting latter- lige, og spørge der, hvor største Alvorlighed udfordres. Disse stærke og opblæste Alan-der bruge i Almindelighed ingen andre Raaben, end et Magtsprog og et lystigt, eller som de selv vil have det kaldet, skalk- ågtigt Indfald, og ansee sig selv ikke an-derledes end som Sædemænd, der have intet andet at gjøre, end at kaste Sæden ud i Ageren,

Ngeren, ei betænkende, at de skulle dyrt svare til al den Klinte og skadelige Frugt, som deraf umiddelbar eller middelbar viis i unge, letfindige, vaklende og ei noksom befæstede og oplyste Gemytter maatte opvoxe, og til alt det Onde, som deraf maatte flyde, saa længe Verden staaer, ja, i al Evighed.

De forstaae ikke 3) deres egen Lærdom, og dens Følger. Er det philosophiskt? Jeg taler her fornemmelig om de Fritænkere, som paastaae, at alle Sieler ere materielle Væsenner, og mene, at det tillige er en afgjort Sag, og maa følge deraf, at de ere dødelige og maa undergaae. Men saa meget som de fare vild, i det, de sette forud om Sielens Materialitet, saa meget tage de og Feil i at slutte derfra til Sielens Dødelighed. Hvoraf, maa jeg vel spørge, vide da disse, at al, end og den allerfineste Materie i Verden skal undergaae? Mene de da ikke, at Gud, ved sin Almagt, er i Stand til at vedligeholde alle Sieler til evig Tid, om de end tusende Gange bestode i en meget fin og subtil Materie? Og hvad Bished have de derpaa, som kan stille et estertænksomt Gemint til Freds og Rolighed, og forskaffe dem selv frit Mod og grundig Trost i Døden, at Gud ikke holder deres Sieler, som de faktisk foregive at være materielle, ved Live i al Evig.

Evighed. Jeg er fuldkommen forsikret der-
 paa, og enhver estertænkfom Læser skionner
 lettelig, at om end Sielene vare materielle,
 som de vist nok ikke ere, saa udfordrede dog
 Skabelfens sidste og høieste Diemærke, at
 alle, fornemmelig fornuftige, Sieler maatte
 evindeligen blive ved Live; Og det kan man
 bevise paa samme Maade, som jeg i det Fore-
 gaaende har ført Beviis om Sielene, som
 immaterielle Væsener. Men jeg gaaer end-
 nu meget videre. Om disse Frietænkere og
 Materialister end ere saa rasende, at de neg-
 te Guds Forsyn, og indbilde sig, at vi alle
 tumles omkring i denne Verden, som Skib-
 brudne paa et Brag, hvilket Binden og
 Bølgerne faste hid og did paa det vilde og
 oprørte Hav, saa at al Ting i Verden
 kommer an paa en blind Slumpelykke: Ja
 om de end ikke vare blotte Deister, men de
 allerufornuftigste og skiendigste Rebeller imod
 Himmelen, Atheister selv og Spinozister,
 saa have de dog intet Brev og Segl paa,
 ingen Bished om, at det skal, naar de døe,
 være aldeles ude med dem; thi hvor kunne de
 vide, hvorledes de væsentlige Forandringer
 og absolut nødvendige Omskiftelser, som de
 bilde sig ind i Verden, ville løbe af? Hvor
 kunne de vide, om ikke deres atheistiske Ver-
 dens Væsen bringer det saa med sig, at de
 absolut nødvendig skulle tumles omkring,
 pines

pines og plages i alle Evigheders Evigheder?

De ere 4) ikke estertænkfomme nok til at være Philosopher, og behandle deres egen Belfærd alt for skødesløs, i det at de ikke tænke alvorlig paa Enden, og ikke sørge for Samvittighedens grundige Rolighed; thi ingen i Verden kan leve i større Uvisshed, ingen er værre faren i Dødens Time, end den, der har en blot Indbildning (thi hvad skulde det vel ellers være?) om sin Undergang ved Døden; en Tanke, som han ikke er i Stand til at forsvare hverken for sig selv eller andre; ja, en græffelig og forfærdelig Tanke i sig selv, en Tanke, som gjør Døden til den allerstørste Ulykksalighed, der gjør Ende paa alt Gode, og al Lykksalighed. Hvo skulde nu vel have Lyst til at døe, og skilles ved alt det, som man har havt kiært i Verden? Hvad Trøst have nu de tilovers, som have snart intet nydt af Verden, uden Kors og Sienvordighed og Forfølgelse? Nei, Gud være lovet! Vi have et andet Liv efter dette at vente. Denne Tanke forsukrer al Verdens Bitterhed, og gjør, at vi, naar Guds Time kommer, kunne være beredvillige til at døe. End og Hedninger have indseet dette, og, om end en Cicero og andre ikke altid have været saa overbeviste derom, som vi, for

Trh. Selsk. Skr. I. D. E hvilk

hvilke baade Fornuftens og Skriftens klare
 Lys skinner; saa have de dog ønsket det, at vo-
 re Sieler maatte være udsødelige, og have ikke
 for alle Ting i Verden villet sælge den Tan-
 ke om deres Sielers Udsødelighed. Ja, en
 Orphæus, som havde lært det af sine Lands-
 mænd, Thracierne og af Egypterne, en
 Pherecydes, Pythagoræ Læremester, saa
 vel som Pythagoras selv, og hans Discipel
 Alcmaeon, Thales den berømte Stiftere af
 den Joniske Sekte, og en af Grækenlands
 saa kaldede syv Vise, Socrates, Plato
 og flere Hedninger, have offentlig bekiendt sig
 til, og indskierpet andre den Lære om Sie-
 lens Udsødelighed, og den vise og dydige Hed-
 ning Socrates i Særdeleshed var saa vis
 derpaa, at han beseglede denne Lære med
 sit Blod og med sin Død. Vore hedske
 Forfædre her i Norden havde og lært det
 samme af deres Odin, og hvo veed ikke hvad
 Mod og Tapperhed denne Lærdom, og det
 Haab om en lykkelig Tilstand efter dette Liv
 opvakte hos dem alle; saa at de ret havde
 Lyst til at døe, og gif selv Døden glædefulde
 i Møde. Altsaa kan ikke alene de vise og
 oplyste Græker og Romere, men end og
 Barbarerne selv i Hedendommen bestemme
 mange opblæste Vise, som opholde sig iblant
 de Christne. Dog vil man have en fuld-
 kommen og ret grundig Sielens-Roe, Sam-
 vittig

vittigheds Fred, Trost i Liv og Død, og Saligheds Haab, saa maa man gaae videre end Hedningerne, ja videre end den blotte naturlige Fornuft er i Stand til at gaae. Fornuften beviser Aabenbaringens Nødvendighed (a), ja Virkeligheden i Verden (b). Og naar den derhos har givet os tilstrækkelige Kiendetegn, som et Lys i Hænderne, hvorved vi skulle søge den sande af Gud selv overnaturligviis aabenbarede Religion; saa forlader den os. Komme vi siden til vor hellige Skrift, hvorhen vi virkelig blive førte, naar vi søge oprigtig den rette Vej (c), saa kunne vi først finde Roe for vore udsødelige Sieler (d).

Fritænkerne iagttage ikke engang 5) de almindelige Klogskabs Regler imod sig selv. Om end Sielene tusende Gange vare dødelige, hvilket vi dog vist vide, at de ikke ere,

E 2

(a) Instit. Theol. Dogm. Cap. II. Proleg. §. 1.

(b) L. c. §. 2.

(c) Instit. Theol. Dogm. I. c. §. 9. Igg.

Skulde der ellers være nogen, som ikke kunde faa tilstrækkelig Kundskab om vor hellige Skrift, saa kommer Gud ham ganske vist til Hielp paa en anden overnaturlig Maade, naar han kun søger samme alvorlig.

(d) See min Digtale: Das ein geheiligtes Bewissen der einige Trost sei in der Sündbestunden

saa vovede og tabte Een dog slet intet derved,
 at han troede deres Udødelighed, ja den
 Tanke om Udødelighed, naar man kun ikke
 formedelst sin slette Opførsel, lastefulde Lev-
 net og Bantroe havde Aarsag at frygte sig
 for et Helvede eller en uløksalig Tilstand efter
 dette Liv, maatte nødvendig være fornsieligere
 og behageligere, end den græffelige Tanke
 om at blive til intet. Men er der derimod
 et Liv til efter dette, som vi vist troe, og en
 Fritænker, formedelst sin Forstands formeente
 store Styrke og Indsigt, maa see og skønne
 at være mueligt, og som han, naar han kun
 har ringeste Fornuft, har Aarsag at befryg-
 te, som noget, hvilket saa mange af de aller-
 største Philosopher har søgt at bevise, og til
 hvis Stadfæstelse vi end og beraaber os paa
 en guddommelig Aabenbaring. Er der,
 siger jeg, saadant Liv til efter dette, o! hvor-
 meget vover og taber da ikke en Fritænker,
 som ikke har villet troe det, og ikke har villet
 berede sig dertil?

I tvivlraadige Sager vælger man altid
 det Sikkerste. Om derfor end en Fritænker
 imod al Fornuft holder Sielens Udødelighed
 for tvivlraadig; thi videre skulde dog vel ikke
 noget Menneske i sit Hierte gaae, saa handler
 han dog i høieste Maade ubillig mod sig selv
 og alle Klogskabs og Trygheds Regler, at
 han

han af tvende, som han holder for tvivlraadige Tilfælde, udvælger det, hvorved han vover og taber allermeest.

De sette 6.) end og den borgerlige Klogskab til Side, som enhver fornuftig Mand i en Stat bør iagttage i Omgang med andre, i det at de uden Nød, ja sandelig uden al vigtig Aarsag, lade saadanne Tanker komme for Lyset, som aldrig kunne forbedre noget Menneske i Verden, men meget mere give dem, naar de ere saa taabelige, at de troe saadanne Urimeligheder, Anledning og bevægende Aarsager til at velte sig i alle de Synder og Laster, hvis naturlige Straf i dette Liv ikke er øiensynlig. Af denne Aarsag er og den Tanke om Sielens Død og Undergang at ansee, som en mægtig Statsfeil, i det at Undersaatterne i en Stat, som ville troe saadant, have nu ikke mere noget andet Baand paa sig end det, som de borgerlige Love paalægge dem, og naar de kun kunne gjøre sig Haab om at undgaae den borgerlige og naturlige Straf i dette Liv, saa betænke de sig ikke mere paa at begaae Meened, og de allerffiendigste Laster, thi Guds evige Straf frygte de sig nu ikke for, og Religionen, Statens største Styrke og Undersaatternes stærkeste Baand, binder dem ikke mere. Saadan Lære kan derfor ikke andet end gjøre

sin Ophavsmand forhadte af sine egne, og bevæge Undersaatterne i en Stat til at træde Dyd og Trofasthed under Fødderne, og at leve som Epicuræer.

Hvor stor Ære endelig 7.) disse formeente stærke Mænd ved saadan fordervelig Lære indlægge sig, det seer nok enhver ind, og det kunde de lettelig selv indsee, dersom det ikke var skeet saa stor Formørkelse i deres Forstand. Aldrig kunde en Mand, der ellers havde gode og store Naturens Gaver og Egenskaber, sette større Værd paa sin Ære, end ved en saadan nedrig og i mangfoldige Hensigter uphilosophisk Opførsel.